

SOCIOLOGIJOS INSTITUTAS

VILNIEČIŲ KULTŪRINIS
TAPATUMAS:
1993–2013 metai

Vilnius | 2014

UDK 316.334.56(474.5-25)

VI-176

Vilniečių kultūrinis tapatumas: 1993–2013 metai. Vilnius:
Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2014, 176 p.

Leidinio sudarytojas

Arvydas Virgilijus Matulionis

Mokslo straipsnių rinkinyje 1993 ir 2013 m. atliktų vilniečių tyrimų duomenų pagrindu lyginamos sostinės gyventojų kultūrinio tapatumo išraiškos. Pateikiama kultūrinio tapatumo samprata, nagrinėjamas žiniasklaidos poveikis vilniečių identifikacijai, taip pat Vilniaus gyventojų santykis su miestu, požiūris į Vilnių ir vilniečius.

Šis mokslo straipsnių rinkinys parengtas Lietuvos socialinių tyrimų centro Sociologijos institute, vykdant Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą projektą „Vilniečių kultūrinis tapatumas ir jo raida, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę“ (sutartis Nr. VAT – 56/2012).

Mokslo straipsnių rinkinys apsvaistytas Lietuvos socialinių tyrimų centro Mokslo tarybos pasėdyje 2014 m. (gruodžio 11 d. protokolo Nr. MT-3).

Recenzantai:

Dr. Andrius Marcinkevičius (Lietuvos socialinių tyrimų centras)

Dr. Vladimiras Gaidys (Lietuvos socialinių tyrimų centras)

Viršelio nuotrauka – A. V. Matulionio

Autoriai:

©Matulionis Arvydas Virgilijus

©Kasparavičienė Vida

©Krukauskienė Eugenija

©Kublickienė Lilija

©Maniukaitė Gražina

©Sviklas Eduardas Kęstutis

©Trinkūnienė Inija

©Žilinskaitė-Vytienė Viktorija

©Lietuvos socialinių tyrimų centras

ISBN 978-9955-531-48-7

PRATARMĖ

Straipsnių rinkinys parengtas vykdant nacionalinę programą „Valstybė ir tauta: paveldas ir tapatumas“ – Lietuvos mokslo tarybos finansuojamą projektą „Vilniečių kultūrinis tapatumas ir jo raida, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę“ (LMT VAT – 56/2012). Projekte buvo tiriamos vyraujančios vilniečių kultūrinio tapatumo formos ir lyginamosios analizės būdu nustatoma jo raida, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę. Buvo lyginami 1993 ir 2013 m. atliktų vilniečių apklausų duomenys.

1993-ieji vilniečiams – vieni pirmųjų nepriklausomybę atkūrusios Lietuvos sostinės metų. Savivalda Lietuvoje dar tik žengė pirmuosius žingsnius, o Vilniuje dar tebesiformavo savarankiškos valstybės institucijos: tais metais savo veiklą pradėjo pirmasis pokario Lietuvos Respublikos Prezidentas Algirdas Mykolas Brazauskas. Vilniečiai, kaip ir kiti Lietuvos gyventojai, dar buvo stipriai paženklinti sovietinio mentaliteto atspaudu.

2013-aisiais, praėjus dvidešimčiai metų, ženkliai pasikeitė ne tik išorinis miesto vaizdas, bet ir išaugo nauja vilniečių karta, tiesiogiai nebesusieta su praeities nuostatomis. Vilnius visuomet buvo daugiatautis miestas: jį savu laikė ir laiko ne tik lietuviai, bet ir lenkai, baltarusiai, žydai, rusai, kitų tautybių žmonės. Taigi susidarė unikali galimybė išryškinti vilniečių savivokos dinamiką, etninės kultūros, simbolinių, religinių, laisvės memų poveikį vilniečių kultūriniam tapatumui, jo raidai, erdvinio kultūrinio tapatumo bruožus, medijų vietą ir reikšmę formuojant vilniečių kultūrinį tapatumą. 2013 m. jau buvo iš esmės įveikta 2008-ųjų pasaulinė ekonominė krizė ir dar nebuvo prasidėjusi Rusijos agresija Ukrainoje, ženkliai pakeitusi politinę situaciją pasaulyje, neabejotinai paveikusi ir vilniečių nuostatas.

Kitas vilniečių tyrimas, kurį tikimės atlikti ateityje, leistų atspindėti esminių pokyčių pasaulyje įtaką. Viliamės ir toliau tęsti vilniečių kultūrinio tapatumo tyrimus, kuriuos pradėjome dar sovietiniais laikais. 1989 m. Filosofijos, sociologijos ir teisės institutas bei Tarprespublikinis sociologinių tyrimų centras „Baltic“ atliko tyrimą „Vilnius ir vilniečiai“ (A. Matulionis, E. K. Sviklas, E. Krukauskienė, I. Trinkūnienė); 1993 m. – „Vilniečio portretas“ (A. Matulionis, G. Maniukaitė, E. Krukauskienė, I. Trinkūnienė, V. Kasparavičienė). 2004 m. Socialinių tyrimų institutas atliko tyrimą pagal tarptautinį projektą „Postkomunistinių tautų reprezentavimas: sostinių vaidmuo“ (A. Vosyliūtė, V. Kasparavičienė, V. Žilinskaitė). 2013 m. buvo vykdomas nacionalinis projektas „Vilniečių kultūrinis tapatumas ir jo raida, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę“ (A. V. Matulionis, V. Kasparavičienė, E. Krukauskienė, L. Kublickienė, G. Maniukaitė, E. K. Sviklas, I. Trinkūnienė, A. Vosyliūtė, V. Žilinskaitė-Vytienė). Tyrimų rezultatai buvo pateikti monografijose, studijose ir straipsnių rinkiniuose: „Vilniečių portretas: sociolo-

giniai metmenys“ (1995), „Miestiečiai. Vilniečių ir kauniečių tapatumo, savivokos bei požiūrių sociologinė analizė“ (1997), „Vilniečių kultūrinio tapatumo raiškos profiliai“ (2013).

Šis straipsnių rinkinys yra skirtas palyginti 1993 ir 2013 m. tyrimų rezultatus, išryškinti kultūrinio tapatumo raidos ypatumus. Pagrindinis respondentų imties sudarymo kriterijus tiek 1993, tiek 2013 m. buvo tautybė, siekiant kuo adekvačiau atspindėti Vilniaus gyventojų tautinę sudėtį ir esamas proporcijas. Lietuvos valstybingumo formavimo periodu būtent tautinė sudėtis buvo svarbus veiksnys, nes kitataučių lojalumo Lietuvai problema buvo ypač aktuali (prisiminkime protarybinės „Jedinstvos“ organizacijos veiklą prieš atkuriant Lietuvos valstybę, bandymus kurti lenkų autonomiją Vilniaus krašte ir pan.). Ne mažiau aktualus šis klausimas lieka ir dabar, kai Rusija siekia atkurti Sovietų Sąjungą ir agresyviai pradėjo informacinį karą. Beje, 1993-iaisiais, kaip vieną iš svarbiausių veiksnių formuojant pilietinį tapatumą, taip pat buvome išskyrę žiniasklaidos poveikį.

Keletas pagrindinių tyrimų imčių bruožų: 1993 m. buvo apklausta tūkstantis vilniečių. 60 proc. apklaustųjų sudarė lietuviai, 17 proc. – rusai, 13 proc. – lenkai, likusieji – kitų tautybių vilniečiai. Tyrime tautinių grupių dalys tiksliai atitiko Lietuvos sostinės gyventojų tautinę sudėtį. 2013 m. buvo apklausta 517 vilniečių, iš kurių 63 proc. buvo lietuviai, 10 proc. – rusai, 20 proc. – lenkai. Apklaustųjų imtis taip pat iš esmės atitiko tautinių grupių proporcijas – 2011 m., Lietuvos gyventojų surašymo duomenimis, Vilniuje gyveno 62 proc. lietuvių, 11 proc. rusų ir 16 proc. lenkų. Be to, 2013 m., siekiant gilesnės vilniečių kultūrinės tapatybės analizės, buvo atliktas ekspertinis tyrimas. Ekspertų tautinė sudėtis taip pat atitiko vilniečių tautinę sudėtį.

Šiame baigiamajame nacionalinio projekto „Vilniečių kultūrinis tapatumas ir jo raida, atkūrus Lietuvos nepriklausomybę“ straipsnių rinkinyje yra spausdinami A. V. Matulionio, V. Kasparavičienės, E. Krukauskienės, L. Kublickienės, G. Maniukaitės, E. K. Sviklo, I. Trinkūnienės, V. Žilinskaitės-Vytienės, t. y. projektą vykdžiusių ir vykdančių mokslininkų straipsniai.

TURINYS

KULTŪRINIO TAPATUMO SAMPRATOS BRUOŽAI	7
<i>Arvydas Virgilijus Matulionis, Vida Kasparavičienė, Eugenija Krukauskienė, Lilija Kublickienė, Gražina Maniukaitė, Eduardas Kęstutis Sviklas, Inija Trinkūnienė, Viktorija Žilinskaitė-Vytienė</i>	
VILNIEČIŲ SAVIVOKA: YPATUMAI IR POKYČIAI 1993–2013 METAIS	23
<i>Gražina Maniukaitė</i>	
RELIGINIO BEI SIMBOLINIO VILNIEČIŲ KULTŪRINIO TAPATUMO RAIŠKA IR RAIDA	50
<i>Eugenija Krukauskienė</i>	
VILNIEČIŲ ETNOKULTŪRINĖ RAIŠKA: NUOSTATOS IR RAIDA	89
<i>Inija Trinkūnienė</i>	
KULTŪRINIO TAPATUMO DISKURSAS: MIESTO ERDVĖS VILNIAUS SUVOKIME	119
<i>Viktorija Žilinskaitė-Vytienė</i>	
MEDIJOS IR VILNIEČIŲ KULTŪRINIS TAPATUMAS	131
<i>Lilija Kublickienė, Eduardas Kęstutis Sviklas</i>	
VILNIEČIAI: KARTŲ KARTOS AR ATVYKĖLIAI?	165
<i>Arvydas Virgilijus Matulionis</i>	

Vilniečių kultūrinis tapatumas: 1993–2013 metai

Maniukaitė Gražina, Matulionis Arvydas Virgilijus, Kasparavičienė Vida, Krukauskienė Eugenija, Kublickienė Lilija, Sviklas Eduardas Kęstutis, Trinkūnienė Inija, Žilinskaitė-Vytienė Viktorija, Vilnius: Lietuvos socialinių tyrimų centras, 2014, 176 p.

ISBN 978-9955-531-48-7

UDK 316.334.56(474.5-25)

VI-176

Mokslo straipsnių rinkinyje 1993 ir 2013 m. atliktų vilniečių tyrimų duomenų pagrindu lyginamos sostinės gyventojų kultūrinio tapatumo išraiškos. Pateikiama kultūrinio tapatumo samprata, nagrinėjamas žiniasklaidos poveikis vilniečių identifikacijai, taip pat Vilniaus gyventojų santykis su miestu, požiūris į Vilnių ir vilniečius.

Išleido Lietuvos socialinių tyrimų centras (A. Goštauto g. 11, Vilnius)

Spaudai parengė UAB „Vaibra“ (Raugyklos g. 15, Vilnius)

Redaktorė Liuda Skripkienė

Dizainerė Regina Banevičienė

Tiražas 180 egz.